

مروری بر متون مدیریت از منظر قرآن کریم با نگرش به کل قرآن (راهنمایی برای مدیران پرستاری)

محبوبه محبی^۱، زهرا باشتنی^۲، فاطمه برزوئی*^۳

۱. کارشناسی ارشد آموزش پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، بیمارستان قائم، مشهد، ایران

۲. کارشناس بهداشت محیط، دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، ایران.

۳. عضو هیأت علمی دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، ایران

borzoe75026@yahoo.com

(تاریخ دریافت: ۹۵/۰۸/۱۲ تاریخ پذیرش نهایی: ۹۵/۰۹/۱۸)

زمینه و هدف: یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر هر جامعه، مدیریت و رهبری است. بهترین شکل مدیریت، مدیریت قرآنی و اسلامی است. مدیریت پرستاری می‌تواند با رعایت و به کارگیری اصول مدیریت، بسیاری از مشکلات و گره‌های محیط کار را مرتفع نماید. با توجه به اهمیت مدیریت به خصوص در حیطه پرستاری مروری بر مهم‌ترین معیارهای مدیریتی از منظر قرآن کریم پرداخته شد.

مواد و روش‌ها: در این مطالعه مروری تشریحی پس از مطالعه پایگاه‌های اطلاعاتی اسلامی، تعداد ۱۰ مقاله که هر کدام به بررسی ویژگی‌های مدیریتی از دیدگاه قرآن کریم پرداخته بودند؛ به طور کامل و دقیق مطالعه شد، سپس نقش‌ها و وظایف یک مدیر از دیدگاه قرآن کریم بررسی و ارائه شد.

یافته‌ها: از منظر قرآن کریم یک مدیر باید واجد شاخص‌ها و ویژگی‌های بسیاری در نحوه مدیریت باشد. ویژگی‌های فردی، مدیریتی فرد و مدیریتی سازمان از مهم‌ترین معیارهای مطرح شده در قرآن کریم است.

نتیجه‌گیری: در صورتی که پرستاران در بخش مدیریتی رهنمودهای قرآن را در مدیریت بکار گیرند؛ خلأها و مشکلات موجود مرتفع خواهد شد و این مهم منجر به ارتقای کیفی خدمات مربوط به سلامت می‌گردد.

کلید واژه‌ها: مدیریت، اسلام، پرستاری

مقدمه

بین واحدها و بخش‌های تابعه در حوزه مدیریت است (۲)، (۳). ضرورت مدیریت در زندگی اجتماعی از بدیهیات بوده و هیچ نیازی به استدلال و برهان ندارد (۳، ۴). از آنجایی که ما در یک جامعه اسلامی زندگی می‌کنیم و جهان‌بینی حاکم بر آن هم جهان‌بینی اسلامی می‌باشد. مسلماً مدیری موفق است که در جهت اهداف مکتبی نظام سیاسی حاکم بر جامعه در درون سازمان‌ها قدم بردارد (۵). تمام حوزه‌های قرآنی، تذکرات مدیریتی دارد؛ به طوریکه نقش و هدف اول نزول تدریجی، تربیت و تهذیب مدیریت اسلامی است (۶). برای تجلی بخشیدن به آموزه‌های

مدیریت قرآنی شیوه خاصی از رهبری مبتنی بر مبانی فکری و عقیدتی اسلام است. انگیزه‌ها جهت دهنده این نوع مدیریت نیست، بلکه ارزش‌های انسانی در این شیوه مدیریت، جهت را مشخص می‌کند. بنابراین همه تلاش مدیر بر مبنای حق و در جهت آرمان‌های حق‌خواهی و حق‌جویی صورت می‌گیرد، چنانچه مدیریت انبیای الهی این گونه بوده است (۱). مدیریت قرآنی، مدیریت متمرکز است. منظور از تمرکز، وحدت مرجع تصمیم‌گیری، انسجام و هماهنگی بین نیروها و برقراری رابطه ارگانیک

مواد و روش‌ها

این مطالعه از نوع مروری- تشریحی که به بررسی متون الکترونیک موجود، متناسب با هدف تحقیق پرداخته است.

روش‌های جستجو

جستجو به زبان فارسی بین سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۴ انجام شد. پایگاه‌های اطلاعاتی مورد استناد، پایگاه‌های Sid، magiran و iranmedex بوده‌اند. در راستای اهداف پژوهش، تعداد ۱۷ مقاله با کلیدواژه‌های "مدیریت"، "قرآن"، "اسلام" و "پرستاری" جستجو شد. معیار ورود، مقالاتی بود که به موضوع مدیریت با نگرش به کل قرآن کریم پرداخته بودند. در نهایت از این تعداد، ۱۰ مقاله تمام متن مرتبط انتخاب شدند. مقالات موجود به ویژگی‌های مدیریتی از نظر قرآن کریم اشاره داشتند و با نظر به اهمیت حرفه پرستاری سعی شد تا یافته‌ها، متناسب با تخصص این حرفه تعمیم گردد. هر مقاله به بررسی ویژگی‌های مدیریت با نگرش به بعضی جزءهای قرآن کریم پرداخته بودند. که مجموع مقالات سی جزء قرآن را پوشش دادند. پس از مطالعه کامل و دقیق هر مقاله، نکات کلیدی یادداشت گردید؛ سپس با مطالعه کلیه موارد یادداشت شده به بیان نقش و وظایف مدیران از دیدگاه قرآن پرداخته شد.

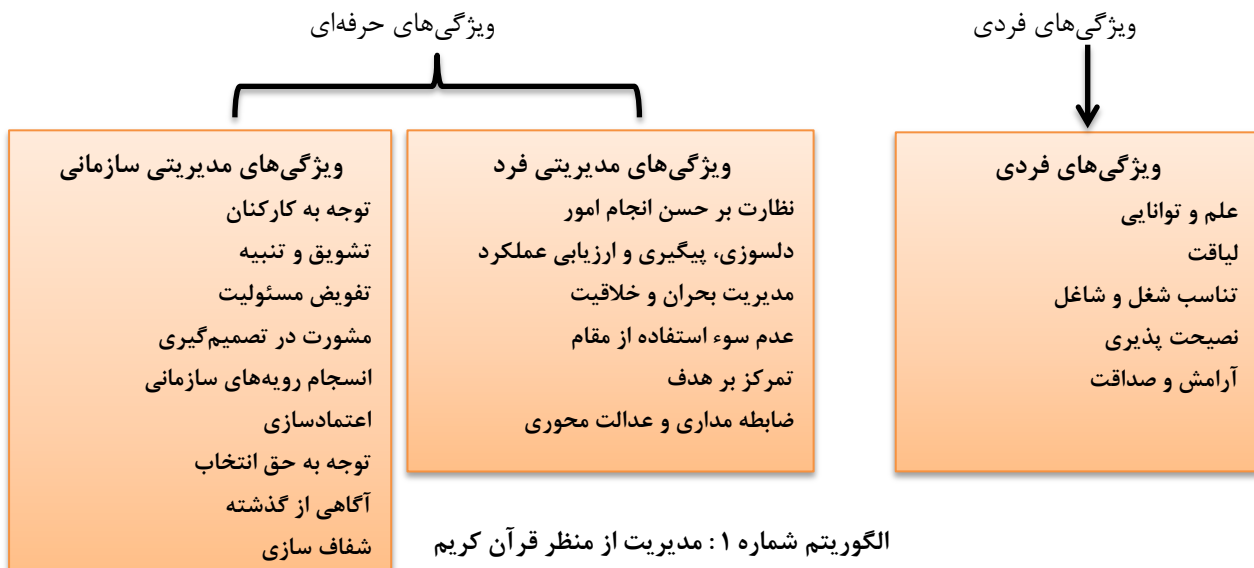
مدیر باید دارای شاخص‌ها و ویژگی‌های بسیاری در نحوه مدیریت در سه بخش ویژگی‌های فردی، مدیریتی فرد و مدیریتی سازمان باشد که در الگوریتم شماره ۱ ارائه شده است

اسلامی در رفتارهای اجتماعی شهروندان جامعه اسلامی باید محتوای متن‌های وحیانی و روایی را بازخوانی و در قالب شیوه‌نامه‌هایی اجرایی آنها را جاری ساخت (۷). حرفه پرستاری نیز مانند هر حرفه دیگری ملزم به ایجاد تغییرات لازم و هماهنگی در الگوی مراقبت از بیماران با دانش و فن‌آوری نوین می‌باشد و مدیریت پرستاری می‌تواند با رعایت و به کارگیری اصول مدیریت، بسیاری از مشکلات و گره‌های محیط کار را مرتفع نماید، در غیر این صورت از کیفیت و مهارت مدیران پرستاری در ارائه خدمات بهداشتی- درمانی در سطح جامعه کاسته خواهد شد (۸). از سویی دیگر، نحوه ارتباط مدیران پرستاری با پرستاران درمانی بر رضایت شغلی آنان، کیفیت عملکرد و سلامت روانی آنان ارتباط مستقیم دارد (۹). لذا پرستاران ارشد در بخش‌های مدیریتی باید با اصول مدیریت اسلامی آشنا بوده و حداکثر تلاش خود را در جهت استفاده آنها بکار گیرند.

نظر به اهمیت مدیریت در حوزه سلامت، به خصوص در حیطه مدیریت پرستاری هدف از این مطالعه مروری بر متون موجود در باب مهم‌ترین نکات مدیریتی از منظر قرآن کریم است. امید که این نکات رهنمودی روشن برای مدیران ارشد در حوزه پرستاری باشد.

یافته‌ها

در این بخش از مطالعه، نتایج حاصل از سایر مقالات با موضوع نقش و وظایف مدیران از دیدگاه قرآن کریم به صورت موارد مجزا ذکر می‌گردد. از منظر قرآن کریم یک

الف) ویژگی‌های فردی

علم و توانایی:

قدرت علمی و توانایی جسمی برای انجام مأموریت دو شرط لازم برای مدیران است. داشتن توانایی علمی مهم‌تر از توانایی جسمی است (۶). در اعلام برنامه‌ها توجه به توان اجرایی و موقعیت خود ضروری است (۵).

لیاقت:

ملاک ارتقا لیاقت از سابقه مهم‌تر است. ارتقای سازمانی نیز باید بر مبنای شایستگی و لیاقت باشد و سابقه داشتن کافی نیست (۲، ۱۰). در قرآن آمده است ملاک عزل و نصب‌ها، باید اهلیت و صلاحیت افراد باشد. کلید خوشبختی جامعه بر سرکار بودن افراد لایق و رفتار عادلانه است و منشأ نابسامانی‌ها، ریاست ناهلان است. افراد دو چهره باید از تشکیلات سازمان حذف شوند و یا لاقلاً در پست‌های کلیدی قرار نگیرند (۱۱). برتری دادن افراد بر اساس لیاقت‌هایشان در رده‌های مدیریتی، اصلی معقول و تأیید شده است (۵).

تناسب شغل و شاغل:

ارتقای پلکانی (انتصاب و سازمان‌دهی) برای منصوب کردن افراد به مقامات، گزینش و آزمایش لازم است. چنانکه خداوند برای انتصاب حضرت ابراهیم به امامت او را آزمود. پست‌ها و مسئولیت‌ها باید تدریجاً و پس از موفقیت در مراحل مختلف به افراد واگذار شود، چنان که حضرت ابراهیم پس از گذراندن مرحله نبوت و موفقیت در آزمایش‌ها به مقام امامت رسید (۶). قرآن انتصاب افراد برای جایگاه‌های راهبردی و حساس را بر عهده شخص مدیر گذاشته و می‌گوید مدیر مستقیماً در انتخاب افراد در پست‌های گوناگون اعمال نظر نماید (۱). گزینش مهم‌ترین رکن اداری هر سازمان است. افرادی که به پست‌های حساس و اصلی منصوب می‌شوند باید حتماً گزینش شوند تا صلاحیت‌های لازم را داشته باشند، هر کسی در هر سطحی نمی‌تواند در جایگاه تصمیم‌گیری قرار گیرد (۳). در واگذاری مسئولیت‌ها، متصدی هر کار باید با ماهیت آن کار سنخیت داشته باشد (۷).

نصیحت پذیری:

مدیران سازمان باید نصیحت‌پذیر و حق‌شنو باشند و از این که مردم و ارباب رجوع به آنها، تذکری دهند ناراحت نشوند (۴). مدیران باید به انتقادهای گوش فرا دهند و در پاسخ جواب‌هایی بدهند که کارکنان به اصلاح امور امیدوار گردند (۳).

آرامش و صداقت:

آرامش و اطمینان شرط تعقل صحیح است، زیرا که پریشانی و اضطراب باعث جلوگیری از تفکر و دقت و خلاقیت می‌شود. خشم همه آنچه را که مدیر ایجاد نموده ویران می‌کند (۵). یکی از دیگر ویژگی‌های مدیران در نظام اسلامی، صداقت است؛ آنجا که چیزی را نمی‌دانند و یا توان انجام آن را ندارند، با صداقت می‌گویند؛ از حد دانش یا توان من خارج است (۱۱).

ب) ویژگی‌های مدیریتی فرد

نظارت بر حسن انجام امور:

مدیران و رهبران باید بر کارها و عملکرد زیردستان خود نظارت داشته باشند (۶). از دیدگاه قرآن باید همواره گروهی جهت نظارت بر امور در سازمان‌ها باشد که ضمن دانستن اهداف سازمانی بر رفتارهای فردی و سازمانی افراد دقت نمایند تا هر کجا مغایرتی با آن اهداف دیدند تذکر دهند (۱). در یک ارزیابی و نظارت کامل باید کوچک‌ترین کارها و برنامه‌ها نیز مورد توجه قرار گیرد (۱۰). بازدید حضوری یکی از روش‌های لازم در نظارت و بازرسی است (۱۰). نظارت باید همه جانبه باشد و به طور دقیق و کامل انجام گیرد تا بتوان به آن استنباط کرد و اعتبار و ارزش داشته باشد (۱۱).

ارزیابی عملکرد:

بسیاری از شکست‌ها و حوادث تلخ، مولود عملکرد ناصحیح خود است (۱۰). در سازمان‌ها باید روشی جهت شناسایی کسانی که وظیفه خود را به خوبی انجام می‌دهند وجود داشته باشد تا ضمن تشویق آنها، انگیزش سازمانی تقویت شود (۱). مدیر باید نیروهای کارآمد را از نیروهای ناکارآمد جدا نماید تا بتواند نیروهای غیر مفید را از مجموعه طرد کند، زیرا حضور آنها باعث سست شدن سایر نیروها می‌گردد (۲). با افراد مختلف، یکسان برخورد کردن بی‌عدالتی است. با توجه به عملکرد آنها باید به آنها

اهداف و رسالت‌ها را تذکر دهند (۶). مدیران باید بر مخالفت‌ها آماده باشند و بدانند که در برابر هر تغییر و اصلاحی مقاومت و مخالفت صورت می‌گیرد (۳).

دلسوزی و پیگیری:

از ویژگی‌های مدیران در نظام اسلامی، دلسوز بودن و خیرخواهی نسبت به افراد تحت امر است (۱۱). یکی از نکات لازم در راه رسیدن به موفقیت، پیگیری و تداوم برنامه‌ها برای حصول نتیجه نهایی است (۲). پیگیری برای رسیدن به نتیجه، اصل مهم در مدیریت است؛ چنانچه خدایوند وصول مطالبات را به پیگیری مستمر منوط می‌داند (۶). مدیران باید هوشیار باشند و به هر گزارشی اعتماد نکنند باید در مناصب و مجاری کسب گزارش، افراد موثق و معتمد قرار گیرند. گزارش‌گیری باعث پی بردن به مشکلات و انحرافات احتمالی می‌گردد و منجر به اصلاح مسائل فراروی سازمان می‌گردد (۵).

ج) ویژگی‌های مدیریتی سازمانی

تشویق و تنبیه:

توبیخ بدکاران و پاداش به نیکوکاران دو رکن اساسی در زمینه سازی رشد و اصلاح نادرستی‌ها در سازمان است. نوع تشویق و تنبیه متناسب با رفتار انجام گرفته شده باشد (۶). تشویق و اعطای پاداش بر مبنای شایستگی و کیفیت کار، عاملی مهم در تقویت انگیزش کارکنان است (۱). یکی از وظایف مدیران آن است که با حرف و عمل خود زبردستان را در جهت نیل به اهداف تشویق و ترغیب نمایند (۵). تشویق‌ها لازم نیست همیشه مادی باشد گاهی تشویق معنوی، کارسازتر است (۵). ترفیع افراد باید در وقت خود صورت پذیرد، اگر زودتر باشد، فرد به صلاحیت لازم نرسیده و اگر دیرتر باشد انگیزش افراد را کاهش می‌دهد (۵). شایسته است رهبران و مدیران، فرهنگ رحمت را به عنوان فرهنگ و باور غالب در سازمان حاکم کنند، اگر چه هشدار و تهدید به عنوان ابزاری برای تنبیه متخلفانی که تخلفات خود را تکرار می‌کنند مورد استفاده قرار می‌گیرد (۶). مدیران نباید به دلیل اشتباه برخی افراد سازمان، همه را توبیخ کنند (۱۲). در تشویق و تنبیه کارکنان، به پست و مقام و انتسابات آنها نباید توجه نمود و هر متخلفی باید مجازات شود اگر چه از نزدیکان

پاداش، مقام و مسئولیت داد (۵). ارزیابی عملکرد باید دارای معیارهای ملموس باشد تا تفاوت‌ها برای کارکنان قابل فهم و ادراک باشد (۷). آنچه که باید در سازمان در مورد عملکرد افراد، معیار و اصل باشد کیفیت و بازدهی کار آنهاست، نه مقدار و کمیت آن (۶).

ضابطه مداری و عدالت محوری:

از نظر قرآن ضوابط بر روابط مقدم است. مدیر باید بر طبق ضابطه عمل کند حتی اگر روابط را مخدوش نماید. یک مدیر که نگرش قرآنی داشته باشد هیچ‌گاه عدالت را زیر پا نخواهد گذاشت (۵). مدیران و رهبران باید در مسیر اعتدال حرکت کنند (۵).

مدیریت بحران و خلاقیت:

مدیریت از دیدگاه قرآن، معتقد است یک مدیر برای آن که بتواند بحران را به خوبی مدیریت نماید میبایست از نیروی شجاع و شایسته برخوردار باشد، چرا که در صحنه‌های حساس و مشکلات خطرآفرین سازمان، افراد سست و ترسو خود را کنار خواهند کشید (۱). تقاضاهای عجولانه و نابه‌جا گر چه به صورت گروهی و مکرر باشد نباید مدیران را وادار به عمل غیرحکیمانه کند (۱۲). مدیران و رهبران با استفاده از طرح‌های ابتکاری می‌توانند در مواقع خطیر، هوشمندانه عمل کنند (۶).

عدم سوء استفاده از مقام:

سوء استفاده از موقعیت و مسئولیت، برای هیچ کس مجاز نیست و باید با آن به شدت برخورد نمود (۲). مدیران باید از رفتارهای ساختگی پرهیز کنند. سوء استفاده از مقام، رابطه مداری‌ها و بی‌عدالتی‌ها نهان نخواهد ماند (۵). سوء استفاده از مقام و موقعیت اجتماعی برای همگان ناشایست است و این نکته به دلیل حساسیت پست‌های کلیدی، مهم‌تر می‌باشد (۱۰).

تمرکز بر هدف:

در مدیریت تمرکز بر هدف، یک ضرورت برای نیل به اهداف است (۵). مدیران و رهبران باید چنان در ایمان به هدف و آرمان خود، استوار و مطمئن باشند که انحراف افراد، نتواند ایشان را دچار تزلزل و سستی کند (۵). مدیران باید با بیان جذاب و استفاده از روش‌های مختلف به گونه‌ای که کارکنان احساس خستگی نکنند پیوسته

مشورت در تصمیم‌گیری:

در مشورت کردن، محاسنی همچون تفقد از نیروها و دخیل کردن آنها در تصمیم‌گیری، شکوفایی استعدادها، گزینش بهترین رأی، ایجاد انگیزه و علاقه برای اجرای تصمیم نهایی نهفته است. مشورت تصمیم‌ساز است و منافاتی با تصمیم‌گیری قاطع مدیر ندارد (۱). بهتر است مدیر در مواردی از مشارکت و همکاری دیگر اعضای سازمان بهره‌جوید و به صورت مدیریت مشارکتی عمل نماید (۱۲). روابط از مدیر به کارکنان باید از حالت مدیریت استبدادی به سمت مدیریت مشارکتی تغییر پیدا کند (۱۰).

توجه به حق انتخاب:

تغییر فکر یا مسئولیت افراد باید با آزادی، انتخاب، آگاهانه و عاشقانه باشد نه با زور و استبداد (۲). در بکارگیری افراد لایق، علاقه شخصی افراد باید در نظر گرفته شود (۶).

انسجام رویه‌های سازمانی:

رویه‌های سازمانی از نظر قرآن باید چنان شکل و انسجامی داشته باشند که حتی نبودن مدیر و رهبر در برهه‌ای از زمان، ضربه‌ای به سازمان و جریان امور آن نزنند (۱). اولین گام در راستای اصلاح سازمان‌ها، تغییر در رویه‌ها و فرایندهای سازمانی جهت از بین رفتن فساد اداری است (۱). رویه‌های سابق سازمانی ممکن است نادرست باشد، بنابراین پیروی از راه و روش و منش مدیران سابق اگر همراه با استدلال و تقوا نباشد، قابل پذیرش نیست (۲).

شفاف‌سازی:

زمانی که در یک سازمان انتظارات، شفاف و روشن بیان شوند روابط نیز ماندگار خواهد بود (۱۰). قبل از ابلاغ دستورات، نمی‌توان کارکنان را مؤاخذه نمود (۳). رهبر و مدیر باید زیردستان خود را توجیه کند و ابهامات را برطرف سازد (۲). دلیل عزل و نصب‌ها را برای دیگران باید بیان کرد، تا فضای رقابت در سازمان حاکم شود (۵).

آگاهی از گذشته:

مدیران باید از قوانین و حوادث گذشته آگاه باشند و بدانند در گذشته چه اتفاقی در سازمان رخ داده و چه

مدیر دستگاه باشد (۱۰). دلیل توبیخ و تنبیه باید به اطلاع متخلفان برسد تا بتوانند خود را اصلاح کنند (۱۱). باید از اشتباهات ناچیز و ناخواسته کارکنانی که عملکرد خوبی دارند گذشت کرد زیرا که گذشت از لغزش‌ها، تأثیر بسیار مثبتی بر فعالیت‌های آینده کارکنان دارد (۱۱). شایسته است در توبیخ زیر دستان راه جبران را برای ایشان باز گذاشت (۷).

تفویض مسئولیت:

پس از دادن مسئولیت، باید اختیاراتی هم به افراد تفویض نمود تا در موقع لزوم بر طبق آنچه که صلاح می‌دانند، تصمیم‌گیری کنند (۱۱). مدیران باید شرح وظایف و حوزه مسئولیت افراد را در سازمان، هم برای خود آنان و هم برای دیگران مشخص و اعلام کنند (۴). تفویض مسئولیت به زیردستان باید براساس توانایی‌هایشان باشد و به همان مقدار از ایشان انتظار داشت. همه به اندازه توانشان مکلف هستند (۲). تفویض تصمیم‌گیری‌ها به مدیران زیر دست، یکی از روش‌های آماده‌سازی و تجربه‌اندوزی آنان است (۷). اعتماد سریع به افراد بد سابقه در سپردن مسئولیت جایز نیست (۶).

توجه به کارکنان:

کارکنان باید بدانند که مهم هستند و نقش تعیین‌کننده‌ای در سازمان دارند و این اهمیت را در توجه و عنایت مدیر احساس کنند. وظیفه مدیر، در مدیریت اسلامی تنها افزایش تولید نیست و توجه به انسان به عنوان اشرف مخلوقات و تعالی وی در اولویت بالاتری از تولید قرار دارد (۲). با نگرش به قرآن یکی از وظایف مدیر سازمان توجه به رفاه افراد سازمان و وضعیت معیشتی ایشان می‌باشد (۵). از صفات یک مدیر آگاه، سعه صدر و گوش دادن به حرف همه گروه‌ها است. مدیران موفق، شنوندگان خوبی هستند (۵). برای بکارگیری کارکنان و اعطای نقش به آنها باید به سابقه آنها توجه نمود (۵). کارکنان همواره برای داشتن روحیه بالای کاری نیازمند توجه از سوی مدیریت می‌باشند (۱۰). یکی از وظایف مدیر فراهم کردن شرایط مناسب برای امور و مهیا کردن فضای آرام برای پرسنل و زیردستانش و خانواده‌های آنان می‌باشد (۳). توجه و عنایت به کارکنان و زیردستان، لازمه مدیریت بهتر آنهاست (۷).

می‌توانند از رهنمودهای آن در جهت ارتقای کیفی اهداف سازمان که همان ارتقای خدمات است بهره ببرند. با نگاهی دقیق به مشکلات موجود در مراکز درمانی شاید بتوان گفت؛ ریشه بسیاری از آن‌ها در سوء مدیریت آن مرکز یا بخش است. تمام نکات مدیریتی ذکر شده در این مطالعه مورد نیاز و مناسب برای مدیران پرستاری می‌باشد. معیارهای مدیریتی مهم از منظر قرآن کریم، مانند دارا بودن علم، لیاقت و نه سابقه، مدیریت بحران، نظارت، توجه به کارکنان و پیگیری را باید در حرفه پرستاری به صورت جدی‌تر مطرح و پیگیری کرد. در صورتی که پرستاران در بخش مدیریتی رهنمودهای قرآن را در مدیریت بکار گیرند؛ خلأها و مشکلات موجود مرتفع خواهد شد و این مهم منجر به افزایش کیفی خدمات مربوط به سلامت گردد. معیارهای ذکر شده در قرآن کریم، رهنمودی روشن در چگونگی مدیریت برای مسئولین هر نهاد و ارگان و مخصوصاً مدیران پرستاری است که می‌تواند مسیر را برای ارتقای روزافزون خدمات هموارتر گرداند. با نگاه به آیات قرآن مجید، مشخص می‌گردد؛ این نکات، قابل استفاده در تمامی اعصار و مکان‌ها و جوامع می‌باشد و تنها راه سعادت انسان و تعالی زندگی انسانی، تمسک جستن به رهنمودها و آیات قرآنی است. امید است که مدیران پرستاری با بهره‌گیری از موارد ذکر شده گامی در جهت ارتقاء فرهنگ اسلامی بردارند.

تعارض منافع

تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

مقرراتی وضع گردیده است (۲). مدیران موفق از پیروزی‌ها و ناکامی‌های گذشتگان و سازمان‌های دیگر می‌آموزند و از تجربیات آنها در تصمیم‌گیری‌های خود بهره می‌جویند (۱۲). مدیران در محاسبات خود، فقط وضعیت فعلی سازمان و کارکنان را نبینند بلکه شایسته است ضمن بررسی و اطلاع کامل از وضعیت گذشته، عاقبت اندیش نیز باشند (۴).

اعتماد سازی:

مدیران باید اعتماد افراد سازمان را به خود جلب نمایند، زیرا اعتماد متقابل موجب اطاعت‌پذیری بیشتر می‌گردد (۱۱). انجام نظرسنجی یک امر معقول و منطقی و زمینه وجود اطمینان برای هر مدیر است (۴).

نتیجه گیری

قرآن کریم در آیه ۳۲ سوره مائده می‌فرماید: "مَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا" (و هر کس انسانی را از مرگ رهایی بخشد، چنان است که گویی همه مردم را زنده کرده است). در فرهنگ اسلامی و تعابیر قرآنی، زمانی که پرستار برای یاری یک بیمار تلاش می‌کند و نیازهایش را مرتفع کند، مثل آن است که او را از مرگ رهایی بخشیده و با این کار، موجبات خشنودی خداوند را فراهم کرده است؛ زیرا پرستاری که با تلاش خویش جان بیمار ناتوانی را نجات می‌دهد، به یقین او را زنده کرده است و هر که فردی را زنده کند، خدمتی شایان به همه مردمان کرده است.

در این مطالعه، ویژگی‌های مدیریتی از منظر قرآن کریم اشاره شد که مدیران پرستاری به عنوان مدیران سازمانی

References

- 1- Matlabi A. Educational points of Management in the Holy Quran, with Considering the juzes 3-6, Educ Admin Res Quart, 2011 (2): 53-84. [persian]
- 2- Mohammadi T. Educational points of Management in the Holy Quran, with Considering the juzes 1-3, Educ Admin Res Quart, 2011 (2): 52-38. [persian]
- 3- Gorgani T. roles, functions and features of a Manager in the Holy Quran's viewpoint, with Considering the juzes 7-9 of Quran and Nahj al-Balagha. Educ Admin Res Quart, 2011 (2): 75-90. [persian]

- 4- Shoara Z. Educational points of Management in the Holy Quran, with Considering the juzes 22-24, Educ Admin Res Quart, 2011 (2):185-199. [persian]
- 5- Ghashghayi zade N. Educational points of Management in the Holy Quran, with Considering the juzes 10-12, Educ Admin Res Quart, 2011 (2):91-11. [persian]
- 6- Sina H. Educational points of Management in the Holy Quran, with Considering the juzes 13-15, Educ Admin Res Quart, 2011 (2):118-134[persian]
- 7- Yosefi Saeed abadi R. Educational points of Management in the Holy Quran, with Considering the juzes 29-30, Educ Admin Res Quart, 2011 (2):209-224[persian]
- 8- Baghayi t, Saleh Moghadam A, seydi M. MANAGEMENT PRINCIPLES AND NURSING MANAGERS. Iran J Nurs. 2005; 17 (40) :62-69[persian]
- 9- Mohamadi R, Raeesi P, Tbibi J, Mahmudi M. The Role of Management in mental health of nurses in public hospitals in Tehran (1996). J Nurs Midwifery; 1998 (16 ,17): 78-85. [persian]
- 10- Joybari A. Educational points of Management in the Holy Quran, with Considering the juzes 19-21, Educ Admin Res Quart, 2011 (2):151-183. [persian]
- 11- Dad N. Educational points of Management in the Holy Quran, with Considering the juzes 25-28, Educ Admin Res Quart, 2011 (2):199-209. [persian]
- 12- Mohammad Taheri N. Educational points of Management in the Holy Quran, with Considering the juzes 16-19, Educ Admin Res Quart,2011 (2):135-150. [persian]

An Overview on Management from a Quranic Viewpoint, Considering the Entire Quran (Guidelines for Nurse Managers,)

Mahboube Mohebbi¹, Zahra Bashtani², Fatemeh Borzooe^{3*}

1. MSc of Nursing, Mashhad University of Medical Sciences, Qaem hospital, Mashhad, Iran
2. Bachelor in Environmental Health, Sabzevar University of Medical Sciences, Sabzevar, Iran.
3. MSc of Nursing, Sabzevar University of Medical Sciences, Paramedical School, Sabzevar, Iran

Corresponding Author: Fatemeh Borzooe, MSc of Nursing, Sabzevar University of Medical Sciences, Paramedical School, Sabzevar, Iran (E-mail:borzooe75026@yahoo.com)

(Received: November 2, 2016 Accepted: December 8, 2016)

Background and Aims: One of the most important factors affecting each community is the management and leadership. Quranic and Islamic Management is the best form of management. Nursing management can solve many problems in the workplace by applying the principles of Islamic management. Considering the management importance, especially in nursing field, an overview of the most important Quranic criteria for the management was discussed.

Materials and Methods: In this narrative review study, after searching in the Islamic databases, the number of 10 articles, which surveyed in Quranic management features, were completely studied, then the manager roles and duties is presented from a Quranic viewpoint.

Results: According to the Quran viewpoint, a manager must have many features in his management approach. Personal and managerial characteristics and organizational management indicators are the most important criteria in the Holy Quran.

Conclusion: If nurses, apply the Quranic managerial guidelines in the management areas, the existing gaps and problems would be disappeared and this leads to improvement in quality of health services.

Keywords: Management, Islam, Nursing